

Ирина Милутиновић
Институт за европске студије Београд

МЕДИЈСКИ СИСТЕМ И НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС У КОНТЕКСТУ ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА: СТАЊЕ И ПЕСРПЕКТИВЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ*

Сажетак

У раду су систематизоване главне карактеристике медијског система Републике Српске, који функционише у оквиру јединственог регулаторног оквира Босне и Херцеговине. Предмет рада су различити аспекти овог медијског модела у транзицији: регулаторни акти и саморегулаторне мере, медијско власништво, слобода медија. Циљ рада је да се, узимајући у обзир афинитете и преференције медијске публике, артикулишу предлози за оснаживање аутентичног националног интереса у медијском систему који се мења у складу са захтевима евроинтеграцијских процеса. Корпус теоријских извора обухвата радове засноване на релевантним емпијским истраживањима. Применом анализе медијског дискурса и упоредне анализе правних докумената идентификовани су основни недостаци који су произаили из процеса транзиције медијског система Републике Српске у складу са европским стандардима. Закључујемо да успешно спровођење демократске медијске трансформације захтева консеквентније спровођење неколико мера у наредном пери-

* Рад је део истраживања на пројекту Института за европске студије у Београду, ев. бр. 179014, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

оду: реформу медијске регулативе потребно је довршити на начин који осигурава њену примену у пракси и уважавајући демократску вољу грађана; положај јавних емитера потребно је поправити фактичком финансијском и управљачком самосталношћу; обезбедити транспарентност власништва над медијима и спречити сукоб интереса антимонополским одредбама; оснажити механизме медијске саморегулације.

Кључне речи: медијски систем у транзицији, европска медијска политика, национални интерес, Република Српска, Босна и Херцеговина.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Као чланица Савета Европе (2002) и потписница Споразума о стабилизацији и придруживању (2008), Босна и Херцеговина је трасирала своју стратешку европску оријентацију и обавезала се на поштовање дефинисаног оквира за имплементацију реформи којима ће се прилагодити захтевима Европске уније. У складу с тим опредељењем, Влада Републике Српске је 2007. године донела Одлуку о поступку и начину усклађивања законодавства Републике Српске са законодавством Европске уније, које подразумева и обавезу хармонизације регулативе са *Acquis Communautaire* у медијској области.

У својим годишњим извештајима Европска комисија оцењује да је институционална структура БиХ нефункционална и подложна разноликом тумачењу, што реформски процес чини компликованим и успореним (2011);¹ ситуација у земљи је описана као лоша и хаотична услед недостатка заједничке визије у држави (2013),² док се 2016. године напредак оцењује као „одређени ниво припремљености у погледу

1 *Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću: Strategija proširenja i ključni izazovi 2010–2011*, Brisel, 9. 11. 2010, Internet, <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/prosirenje/default.aspx?id=12162&langTag=bs-BA>, стр. 41–47, 5/3/2017.

2 *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014*, Brussels, 16. 10. 2013, Internet, <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/prosirenje/default.aspx?id=12661&langTag=bs-BA>, стр. 19–20, 3/6/2017.

права на слободу изражавања“.³ Европска комисија скреће пажњу на политичке, институционалне и економске притиске на медије у БиХ, појаву застрашивања новинара, финансијску нестабилност јавног РТВ сервиса и недостатак транспарентности власништва над медијима.

У Уставу БиХ је одређена као „демократска држава која функционише у складу са законом и на основу слободних и демократских избора“.⁴ Дејтонски мировни споразум (1995) гарантује висок степен самосталности за оба ентитета. Сложена институционална структура и етничко-територијална подељеност друштва на три конститутивна народа БиХ одражава се на плану медијског система. Јавна сфера је подељена по етно-политичким заједницама чији интереси управљају израдом законских предлога у области медија. Званичници из Европске уније фрагментирани систем креирања политика препознају као један од кључних фактора успоравања БиХ на путу евроинтеграција и подстичу приступ „целовите владе“. Стога су медијске иницијативе Републике Српске, које се опиру централизацији, неретко предмет критика званичника ЕУ.

2. ЕВРОПСКА МЕДИЈСКА ПОЛИТИКА У ФУНКЦИЈИ ДЕМОКРАТИЗАЦИЈЕ

Европску медијску политику креирају Савет Европе и Европска комисија кроз стандарде који су изражени у форми обавезујућих директива и необавезујућих препорука. Европски регулаторни оквир за област медија укључује низ међународних докумената утемељених на вредностима које су промовисане у Универзалној декларацији о правима човека (1948) и Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода (1950) и односе се на гарантовање слободе мишљења и изражавања. Такозвана европска пракса или европски стандарди представљају јединствен и обавезан ре-

3 *Izveštaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu uz dokument Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija. Saopštenje o politici proširenja EU za 2016. godinu*, Internet, http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=17656&lang-Tag=bs-BA, Brisel, 9. 11. 2016, стр. 21, 3/6/2017.

4 *Ustav Bosne i Hercegovine*, Aneks IV Општег оквирног споразума за мир у Bosni i Hercegovini у *Sl. glasnik BiH*, br. 25/2009 – Amandman I, čl. 1 st. 2.

гулаторни оквир развоја медијске сфере, како у државама интегрисане Европе, тако и у земљама у транзицији. При томе, не треба заборавити да европска медијска политика подразумева висок степен аутономије за појединачне државе у имплементацији стандарда и обликовању сопствене медијске сфере. Не постоји јединствен медијски модел прикладан за све земље Европе. Стога успешна имплементација европских стандарда у национална законодавства транзиционих друштава мора да уважава њихове специфичности, укључујући културне разноликости и осетљивости локалне политичке културе.⁵

За Републику Српску као конститутивни део БиХ која је у очекивању статуса кандидата,⁶ хармонизација са европским регулаторним оквиром за област медија је значајна јер подразумева примену прописа којима се обезбеђују услови за професионализацију и демократизацију медијске области. Крајњи циљ трансформације медија којом би се омогућила њихова мисија да делују као „четврта власт“ или „пси чувари демократије“, подразумева остварење неколико предуслова: слободан проток информација, мишљења и ставова; медијски плурализам и слободно медијско тржиште; дистанцирање целокупног медијског система од утицаја политичких и економских центара моћи.⁷

3. ГЛАВНЕ ОДЛИКЕ МЕДИЈСКОГ ДИСКУРСА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

*У Босни и Херцеговини и Републици Српској делују: 44 регистроване телевизијске станице, три јавна РТВ сервиса, више од 140 радио-станица, 9 дневних новина и више од 100 часописа (од чега приближно 50 магазина излази у Републици Српској).*⁸

- 5 Irina Milutinovic, „Basic Problems of Media System Regulation in a Post-Socialist Society – The Experience of the Republic of Serbia“, *ECREA 2016 Abstract Book*, ECREA 2016 Conference, C-IN, Prague, 2016, стр. 154–155.
- 6 Председавајући Председништва Босне и Херцеговине поднео је, 15. фебруара 2016, Савету ЕУ захтев БиХ за чланство у Европској унији.
- 7 Раде Вељановски, „Медији и држава у транзицији“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Факултет политичких наука, Београд, 2009, стр. 365.
- 8 Бранкица Петковић и други, *Значај медијског интегритета: Враћање медија и новинарства у службу јавности*, Фондација за развој медија и цивилног друштва „Mediacentar“, Сарајево, 2014, стр. 89.

3.1. Преглед медијских афинитета публике

Истраживање спроведено у Републици Српској показало је да дневне новине повремено или редовно чита мало више од 58% грађана,⁹ а као најчитанији листови издвајају се Еуроблиц (22,5%), Глас Српске (22,17%) и *Press RS* (16,63%).¹⁰ Најчитанији лист из региона су београдске Вечерње новости (готово 10%), а из Федерације Дневни аваз (4,39%).¹¹ *Press RS* се чешће перципира као таблоид него као озбиљни информативно-политички лист, *Euroblic* је полутаблоид, док је уређивачка политика информативно-политичког листа Глас Српске препознатљива као нетаблоидна и блиска владајућим структурама.¹²

Под утицајем нових медијских технологија, радио је у Републици Српској у току последње три деценије изгубио знатан део публике, међутим, слушаност радија опстаје са скоро 60% сталних и повремених корисника.¹³ Најслушанији је Радио БН (30%), који уређивачку политику заснива на садржајима забавног карактера, док дупло мању слушаност остварују Радио Републике Српске (приближно 15,5%), препознатљив по усмерености претежно ка информативном програму, и комерцијални Радио Биг 2 (приближно 11% слушалаца).¹⁴

Телевизија је доминантан медиј у Републици Српској. Процењује се да 3% становника РС не гледа телевизију. Највећу гледаност у РС бележе Радио телевизија Републике

9 У Републици Српској су ретка емпиријска истраживања у области медија према научним принципима (комерцијална истраживања гледаности или читаности нису поуздана за објективну анализу). Стога су нумерички подаци у овом поглављу засновани претежно на резултатима научног истраживања јавног мњења о медијским питањима, које је 2014–2015. године спровео Институт за друштвена истраживања Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци, у оквиру пројекта „Медијска слика Републике Српске“.

10 Борислав Вукојевић, „Медији у Републици Српској: публике и садржаји у контексту теорије користи и задовољства“, *СМ: Communication and Media Journal*, Факултет политичких наука, Београд, бр. 35/2015, стр. 38.

11 Исто.

12 Исто.

13 Исто, стр. 38.

14 Борислав Вукојевић, „Медији у Републици Српској: публике и садржаји у контексту теорије користи и задовољства“, *нав. дело*, стр. 38.

Српске (са просечним уделом гледаности 16,51%) и БН Телевизија (са уделом 14,54%), а следе ТВ Пинк (8,56), ОБН (6,15) и Алтернативна телевизија (5,41%). На нивоу читаве БиХ јавни сервис Радио телевизија Републике Српске (РТРС) је на четвртном месту по гледаности – 6,34%.¹⁵ Две најутицајније телевизије у погледу успостављања „дневног реда“, његове интерпретације и евалуације (која долази до изражаја приликом гласања, на пример) – Радио телевизија РС и БН ТВ имају уређивачке политике које подржавају супротстављене политичке опције: *РТРС слови за јавни сервис који функционише под одређеним утицајем власти, док је комерцијална БН ТВ наклоњенија опозицији.*¹⁶ *Централне информативне емисије две најгледаније телевизије – дневници емитују се у истом термину у 19:30. Телевизијска публика се на овај начин поларизује: гледаоци кроз избор ТВ дневника најчешће потврђују своје већ конфигурисане политичке ставове. Истраживања показују да већу гледаност остварује Дневник РТРС у односу на Дневник БН ТВ.*¹⁷ *Остале емисије са тематиком из политике и друштва гледа нешто више од 60% грађана Републике Српске, док забавни програми окупљају скоро 80% грађана.*¹⁸

Истраживање је забележило и податак да интернет користи приближно 55% грађана, на основу чега се потенцијал овог медија да утиче на афинитете публике оцењује као умерен.¹⁹ Најпопуларнија друштвена мрежа „Фејсбук“ окупља 70% укупног броја корисника интернета.²⁰ Интернет има слабији утицај на медијску публику у руралним областима јер готово 90% његових корисника живи у урбаним срединама.

15 *Исто*, стр. 39–41. Бројке се односе на 2016. годину и резултат су мерења агенције Audience Measurement.

16 Александар Богданић, Јелена Ћургуз, „Новинарност електронских медија у вријеме изборне кампање: упоредна анализа Дневника 2 РТВБН и РТРС“, у зборнику: *Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству* (приредио: Александар Богданић), Факултет политичких наука, Бања Лука, 2015, стр. 98–105.

17 Борислав Вукојевић, „Медији у Републици Српској: публике и садржаји у контексту теорије користи и задовољства“, *нав. дело*, стр. 46.

18 *Исто*, стр. 42.

19 *Исто*, стр. 44–45.

20 *Исто*.

Интернет портали који бележе највећу посећеност су: Блиц онлајн (28,42%), БН ТВ онлајн (6,68%) и Бука портал (5,31%).²¹

3.2. Регулација и медијско власништво

Процеси дерегулације и приватизације у медијском сектору Републике Српске, отпочели су после 1995. године, када су Независне новине уписане у регистар јавних гласила, а потом је основана и прва комерцијална телевизијска мрежа АТВ (1996).²² Иницијативу за трансформацију медијске сфере у БиХ у складу са европским стандардима предузео је Високи представник међународне заједнице, на основу Анекса X Општег оквирног мировног споразума. Процес демократске трансформације постсоцијалистичког медијског система у БиХ отпочео је 1998. године, када је Високи представник иницирао оснивање Независне комисије за медије. Ова комисија је имала задатак да успостави регулаторни оквир за медије у БиХ и да управља радиодифузним фреквентним спектром уз одговарајући систем санкција. Премда је до данас остварен одређени напредак медијске транзиције у складу са европским стандардима, ентитетски медијски закони још увек нису успешно усаглашени са општијим актима на државном и нивоу ЕУ, нити се добра законска решења доследно спроводе у пракси.²³

Право на слободу изражавања и право на информисање држављанима БиХ је гарантовано чланом 2 ст. 2 Устава БиХ, који прописује директну примену Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и њених протокола.²⁴ Значајан корак усаглашавања са европским стандардима начињен је 1999. године, доношењем Одлуке Високог представника међународне заједнице о слободи информисања.

21 Борислав Вукојевић, „Медији у Републици Српској: публице и садржаји у контексту теорије користи и задовољства“, нав. дело, стр. 38–39.

22 Љубомир Зубер, *Политички односи с јавношћу у Републици Српској*, Универзитет у Источном Сарајеву, Пале, 2012, стр. 30.

23 Наташа Тешановић, *Балкански медијски барометар Босна и Херцеговина 2014*, ФЕС, Сарајево, 2014, стр. 38.

24 Међународне конвенције о људским правима које су инкорпориране у Анекс 4 Дејтонског мировног споразума, имају приоритет у односу на друге законе и примењују се непосредно.

сања и укидању кривичне казне за клевету и увреду.²⁵ Следећи значајан корак начинила је Парламентарна скупштина БиХ 2000. године, усвајајући Закон о слободном приступу информацијама. Поред наведених прописа и општег акта Закона о комуникацијама БиХ, који је првобитно био наметнут, такође, Одлуком Високог представника (у октобру 2002. године), после чега га је Парламентарна скупштина БиХ верификовала у септембру 2003, нормативни оквир медијског система Републике Српске обухватају: Закон о заштити од клевете (2001), закони којима се регулише рад јавног сервиса, о којима ће посебно бити речи, и два анахрона и неусаглашена закона на ентитетском нивоу: Закон о јавном информисању (усвојен почетком деведесетих година, а као пречишћени текст објављен 1997. године), и такође превазиђен Закон о електронским комуникацијама (који се заснива на европском регулаторном оквиру из 1998).

Европски стандарди у домену саморегулације почињу консеквентније да се примењују од 2000. године, када је основано Вијеће за штампу БиХ. Ово тело је надлежно за штампане и онлајн медије у Републици Српској и његова санкција се ограничава на моралну критику. Рад штампаних медија подлеже одредбама Кодекса за штампу и онлајн медије БиХ и докумената међународног права.²⁶ Медијско законодавство је формално усклађено са европским регулаторним оквиром и 2001. године, оснивањем саморегулаторног тела у области електронских медија – Регулаторне агенције за комуникације БиХ (РАК),²⁷ која има могућност санкционисања у складу са Законом о комуникацијама БиХ.²⁸ Релевантни кодекси на нивоу РАК су Кодекс о комерцијалним комуникацијама

25 Одлука Високог представника међународне заједнице о слободи информисања и укидању кривичне казне за клевету и увреду, Службени гласник БиХ, 14/99.

26 Аиђела Вукелић Купрешанин, Драгана Рашевић, „Тема одговорности у медијског регулативи у електронским медијима у Републици Српској“, у зборнику: Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству (приредио: Александар Богданић), Факултет политичких наука, Бања Лука, 2015, стр. 59–86.

27 Ова агенција делује на нивоу државе БиХ и формирана је спајањем надлежности Независне комисије за медије и Регулаторне агенције за телекомуникације (основана 2000), које су до тада радиле одвојено.

28 Закон о комуникацијама БиХ, Службени гласник БиХ, бр. 31/03.

(2011) и Кодекс о аудио-визуелним медијским услугама и медијским услугама радија (2012). У пракси, рад оба саморегулаторна тела не задовољава европске критеријуме, будући подложен притисцима различитих политичких фактора и обележен недостатком политичке, финансијске и оперативне независности, затим слабом надлежношћу у домену казнене политике и пасивношћу грађана у коришћењу свог права на жалбу.²⁹ У Републици Српској постоје два професионална удружења новинара: Удружење новинара РС (броји више до 385 чланова) и Независно удружење новинара РС (приближно 100 чланова).³⁰

Јавни РТВ сервис БиХ одражава политичко-територијалну подељеност три конститутивна народа. Настао трансформацијом бивше државне Радио-телевизије Сарајево под утицајем „међународне заједнице“, састављен је по националном кључу од два ентитетска емитера (Радио-телевизија Републике Српске и Радио-телевизија Федерације Босне и Херцеговине) и једног емитера с неуспелом амбицијом да се наметне као „кровни“ сервис свих грађана на читавом простору БиХ – Босанскохерцеговачка радио-телевизија (по гледаности, ова телевизија се налази тек на 8. месту на територији БиХ).

На нивоу БиХ и РС односе између три јавна сервиса и рад јавног РТВ система уређују Закон о основама јавног РТВ система и Закон о јавном РТВ сервису које је Парламентарна скупштине БиХ усвојила у мају 2005. године. Њима предвиђено успостављање јединствене Корпорације јавних РТВ сервиса на нивоу БиХ до данас није успело због немогућности представника сва три конститутивна народа да се усагласе по низу питања.³¹ На нивоу Републике Српске, рад и начин функционисања јавног сервиса прецизније је регулисан Законом о Радио-телевизији Републике Српске из 2006. године. Такође, усклађеност РТРС-а са професионалним стандардима и прописима Регулаторне агенције за комуни-

29 *Izveštaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu*, нав. дело, стр. 22–23, 3/6/2017.

30 Лејла Турчило, „Медијска сцена у Босни и Херцеговини“, у зборнику: *Европа тамо и овде: Анализа дискурса о европеизацији и медијима Западног Балкана* (приредиле: Дубравка Валић Недељковић, Јелена Клеут), Филозофски факултет, Нови Сад, 2013, стр. 35.

31 Анђела Вукелић Купрешанин, Драгана Рашевић, нав. дело, стр. 69.

кације БиХ потврђено је у Статуту Јавног предузећа РТРС из 2011. године (чл. 10 Програмских начела Статута). Измене и допуне Закона о Радио-телевизији Републике Српске које је усвојила Народна скупштина РС у мају 2016. негативно су оцењене од стране Европске комисије, под изговором да „додатно удаљавају ентитетско законодавство у области јавног емитовања од закона на државном нивоу и ометају функционисање три јавна емитера у оквиру Јавног РТВ система у Босни и Херцеговини“.³² Наиме, новим законским решењем су на Народну скупштину Републике Српске пренете веће надлежности управљања јавним сервисом и предвиђена је могућност отварања другог телевизијског програма.

Институција јавног РТВ сервиса трпи бројне тешкоће. Опадање наплате РТВ таксе угрожава финансијску стабилност и политичку независност система јавног емитовања, при чему међусобно супротстављени захтеви онемогућавају успостављање ефикаснијег модела.³³ Функционисање јавног сервиса у Републици Српској угрожавају политичке несугласице у Народној скупштини РС у вези са именовањем чланова Управног одбора РТРС-а. Европска комисија у извештају за 2016. годину наводи да је овај ентитетски емитер „под чврстом политичком контролом владајуће странке, што угрожава уређивачку политику РТРС-а“.³⁴

Како у БиХ, тако ни у Републици Српској није осигурана транспарентност власништва над медијима, због непостојања прописа који би јавности омогућили систематичан и свеобухватан увид у власничку структуру медија и потенцијалне сукобе интереса.³⁵ Концентрација власништва над медијима у БиХ регулисана је Правилном Регулаторне агенције за комуникације и Законом о конкуренцији БиХ (2005), који као акт општег карактера на медијски плурализам може имати само посредан утицај. На ентитетском нивоу, Република Српска има правну могућност да учествује у

32 *Izveštaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu*, нав. дело, стр. 22, 3/6/2017.

33 Наплата таксе у Херцеговини износи мање од 20 одсто, што се објашњава незадовољством хрватског становништва које плаћање РТВ таксе условљава успостављањем јавног РТВ емитера на хрватском језику. Према: Наташа Тешановић, Балкански медијски барометар Босна и Херцеговина 2014, ФЕС, Сарајево, 2014, стр. 10.

34 *Izveštaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu*, нав. дело, стр. 22–24, 3/6/2017.

35 Наташа Тешановић, нав. дело, стр. 29–30; Лејла Турчило, нав. дело, стр. 35.

финансирању јавних и приватних медија. Недостатак транспарентности и јасних критеријума у додељивању субвенција представља озбиљан проблем који еродира демократске процесе.³⁶ Јавност у Републици Српској не само да не располаже поузданим подацима о власницима медија, већ нема ни релевантна сазнања о критеријумима одлучивања приликом суфинансирања медија из јавних и иностраних фондова. Иако је отворен простор за стране инвестиције у медијској области, у медијском систему Републике Српске још увек није дошло до обимнијег уплива корпоративног капитала. Глобалне корпорација које су заступљене на медијском тржишту БиХ и Републике Српске су *Al Jazeera Balkans*, *Ringier Axel Springer* и *CNN*. Доминантни модел је приватно медијско власништво које се налази у рукама домаћих богатих и моћних појединаца и компанија, који обједињују власништво у различитим грамама привреде. Посебан проблем представљају нерегистровани интернет портали и друга самостална електронска издања, која *de facto* обављају делатност јавног обавештавања. Поједина јавна предузећа, политички актери и маркетиншке агенције граде интересне структуре које кроз праксу оглашавања познату као „куповина ћутања“ негативно утичу на интегритет медија.³⁷ Власници приватних медијских предузећа, с друге стране, узвраћају „медијским рекетирањем“ односно притиском у циљу остваривања својих партикуларних интереса, што у целини генерише кризу демократске јавне расправе. Последично, тренд опадања слободе медија је присутан у БиХ, односно у Републици Српској. Према извештају „Фридом хауса“ за 2016. годину, слобода медија у БиХ је на 103. месту на глобалној листи – „делимично слободни медији“ (2012. била је позиционирана на 96. месту).³⁸

36 Лејла Турчило, нав. дело; *Izveštaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu*, нав. дело, стр. 22–24, 3/6/2017.

37 Александар Богданић, „Увод у анализу одговорног новинарства“, у зборнику: *Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству* (приредио: Александар Богданић), Факултет политичких наука, 2015, стр. 20.

38 Према овом извештају, БиХ је сврстана у категорију деломично слободних медија, уз Хрватску, Србију, Пољску, Украјину, Грчку, Индију, Италију и Израел, Internet, <https://www.slobodnaevropa.org/a/svijet-mediji-freedom-house/28452651.html>, 3/6/2017.

4. ДИСКУСИЈА

Трендови приватизације и комерцијализације медијског сектора у Републици Српској резултирали су прекомерним умножавањем медија, те се оцењује да је њихов број у диспропорцији са бројем становника РС.³⁹

Традиционални обрасци медијске културе снажно су заступљени и поред раста употребе нових медијских технологија. Иако не спадају у доминантне изворе информисања, штампани медији у Републици Српској имају значајан потенцијал за обликовање дневног реда и политичких преференција грађана. Код млађе популације традиционални медији попут штампе и радија губе свој утицај, јер млади интензивније трагају за моделима комуникације на интернету, у којима непосредније и активније учествују.⁴⁰

Када је реч о најутицајнијем медију – телевизији, уочена је разлика у разноврсности и квалитету програма између јавног сервиса РТРС и две најгледаније комерцијалне телевизије из Српске. У програму водеће комерцијалне Телевизије БН доминирају емисије забавног карактера, серијског програма и телепродаје, а у Алтернативној телевизији је занемарљива заступљеност садржаја изван комерцијалне и забавне матрице.⁴¹ Анализа програмског садржаја јавног сервиса Републике Српске показала је да РТРС коректно испуњава функције задовољења интереса јавности кроз плурализам медијских садржаја: заступљене су емисије посвећене информисању, образовању, култури, уметности, религији, мањинама, као и серијали и филмови документарног типа у домаћој продукцији.⁴² Међутим, консултована истраживања показују да телевизијска публика у Републици Српској није задовољна како телевизија испуњава њене информативне потребе: свега 16% грађана РС сматра да су информације које добијају у медијима корисне, док највећи део публике садржаје телевизијског програма описује као досадне и незанимљиве.⁴³

39 Наташа Тешановић, *нав. дело*, стр. 9.

40 Борислав Вукојевић, *нав. дело*, стр. 45–46.

41 Борислав Вукојевић, *нав. дело*, стр. 46–47.

42 Анђела Вукелић Купрешанин, Драгана Рашевић, *нав. дело*, стр. 76–78.

43 Борислав Вукојевић, *нав. дело*, стр. 43.

Одређени формални регулаторни услови за одговорно медијско деловање постоје, али се они не спроводе доследно у пракси. На обликовање медијског садржаја утичу: власничка структура, оглашивачи, политичке партије и ПР сектор.⁴⁴ Занимљиво је да публика у медијима препознаје пропаганду која је наклоњена партикуларним, а не јавном интересу: „свега 17% грађана сматра да медији које прате раде у њиховом интересу, док 83% испитаних сматра да медији раде у интересу економије, политике или нечег трећег“.⁴⁵ У Републици Српској 43% новинара сматра да изразито лош материјални положај и услови за рад утичу на опадање квалитета њиховог извештавања: неодговарајући уговори са послодавцем са непрецизираним износом месечне зараде, непостојање колективног уговора, а често и појединачног, непостојање синдиката, потплаћеност, отпуштање запослених без претходне најаве, неадекватан образовни систем.⁴⁶

Анализа медијских садржаја показује да су медији у БиХ профилисани као српски, бошњачки или хрватски. Ова подељеност по етно-територијалном принципу видљива је и када се посебно прати однос према темама о Европској унији. Медијски дискурси БиХ и Републике Српске садрже различите наративе о ЕУ интеграцијама. У медијима Републике Српске доминира: 1) неповерење у институције ЕУ; 2) ЕУ се посматра из угла бенефита за саму Републику Српску од потенцијалног чланства.⁴⁷ Насупрот томе, у медијима Федерације, ЕУ интеграције су представљене као процес који осигурава опстанак и целовитост државе БиХ.⁴⁸ Ентитетска подела видљива је и по избору саговорника. Истраживања дискурса европеизације су показала да је реактивно деловање заједничка одлика свих медија у БиХ, односно да медији следе они агенде и наративе које постављају ентитетски политички актери. При томе, темама ЕУ приступају сведено,

44 Лејла Турчило, *нав. дело*, стр. 35–36.

45 Борислав Вукојевић, *нав. дело*, стр. 48.

46 Лејла Турчило, *нав. дело*, стр. 36.

47 Лејла Турчило, Белма Буљубашић, „Извештавање босанскохерцеговачких медија о европским интеграцијама и идеји Европе“, у зборнику: *Европа овде и тамо: Анализа дискурса о европеизацији и медијима Западног Балкана* (приредиле: Дубравка Валић Недељковић, Јелена Клеут), Филозофски факултет, Нови Сад, стр. 83, 89.

48 *Исто*.

бирокарским речником, без темељнијег интерпретативног и аналитичког приступа, који захтева консултовање стручњака кадрих да расветле европски пројекат изван оквира дневно-политичке рутине.⁴⁹

5. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Како би Република Српска могла да ефикасније заштити јавни и национални интерес у области медија? Препоруке које систематизујемо су срачунате на оснаживање професионалности и изворне друштвене улоге медија:

Медијски систем Републике Српске неопходно је унапредити реформисаним и заокруженим регулаторним оквиром у складу са европским стандардима. Међутим, с обзиром на специфично институционално уређење БиХ и контроверзе медијске политике на нивоу државе, овај ентитет не располаже средствима да аутономно реши сложене проблеме у свом медијском сектору. Отпори оване и упозорења која долазе из званичних институција ЕУ тендирају својеврсној унитаризацији медијског система БиХ. Истраживања, међутим, недвосмислено показују да је етно-територијална подела јавности и даље изразито видљива у БиХ. Ова политичка реалност коју изражавају сва три конститутивна народа је дубоко укореењена и стога се мора пажљивије уважавати, уздржавајући се од механичког наметања решења и централистичке пројекције јавног сервиса. Стога реформу медијске сфере БиХ у складу са стандардима ЕУ треба вршити на начин који осигурава њихову примену у пракси, прилагођавајући их стварним демократским капацитетима заједнице, имајући у виду степен њеног друштвеног и економског развоја, и уважавајући њену традицију и демократску вољу грађана сва три ентитета. Само на овај начин остварив је национални интерес Републике Српске да очува медијску аутономију а да истовремено буде део медијског система Босне и Херцеговине и европских интеграција.

Положај јавних емитера (РТВ сервиса и емитера који су се финансирају из општинских буџета) потребно је поправити фактичком финансијском и управљачком самосталношћу,

49 Исто, стр. 81–90.

како би остваривали своју функцију објективног информисања најшире јавности.

Регулативу која се односи на медијско власништво потребно је реформисати одредбама које 1) осигуравају транспарентност власништва над медијима, укључујући публикације и портале на интернету; 2) спречавају сукоб интереса и медијски монопол; 3) ограничавају инострани власнички удео; 4) ограничавају утицај који појединац, група или компанија могу да имају у једном или више медијских сектора.

Пошто у Републици Српској нема делотворног механизма за праћење и оцену стручног рада медијских кућа јер је саморегулација у рукама неефикасних и несамосталних државних агенција БиХ, професионализацију и саморегулацију новинарске делатности на нивоу РС треба да предузимају удружења новинара и етички комитети при удружењима, састављени од најбољих активних и пензионисаних представника струке.

Будући да новинари не могу самостално да реше своје проблеме, потребна им је институционална и системска подршка, кроз јачање улоге синдиката и примену колективног уговора којим би се обезбедило стабилније финансирање зарада запослених.

Уређивачка политика информативно-политичког програма треба да се у већој мери ослања на компетентан универзитетски кадар, нарочито у домену извештавања о евроинтеграцијама БиХ, јер садашњи протоколаран и површан приступ ускраћује публику за свеобухватно интерпретативно разумевање претприступних процеса. Систем образовања има значајну улогу у професионализацији медијских посленика. Стога је потребна стална евалуација школа и унапређивање програма који се баве медијским питањима.

Литература

- Богданић Александар, „Увод у анализу одговорног новинарства“, у зборнику: Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству (приредио: Александар Боганић), Факултет политичких наука, Бања Лука, 2015.

- Богданић Александар, Тургуз Јелена, „Новинарност електронских медија у вријеме изборне кампање: упоредна анализа Дневника 2 РТВБН и РТРС“, у зборнику: Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству (приредио: Александар Богданић), Факултет политичких наука, Бања Лука, 2015, стр. 87–108.
- Вељановски Раде, „Медији и држава у транзицији“, Годишњак Факултета политичких наука, Факултет политичких наука, Београд, 2009, стр. 363–377.
- Вукојевић Борислав, „Медији у Републици Српској: публике и садржаји у контексту теорије користи и задовољства“, *СМ: Communication and Media Journal*, Факултет политичких наука, Београд, бр. 34/2015, стр. 29–52.
- Зубер Љубомир, *Политички односи с јавношћу у Републици Српској*, Универзитет у Источном Сарајеву, Пале, 2012.
- Купрешанин Вукелић Анђела, Рашевић Драгана, „Тема одговорности у медијској регулативи и плурализам у електронским медијима у Републици Српској“, у зборнику: Медијска слика: истраживања о одговорном новинарству (приредио: Александар Богданић), Факултет политичких наука, Бања Лука, 2015, стр. 41–58.
- Петковић Бранкица, Башић Хорватин Сандра, Хоџић Санела, Значај медијског интегритета: враћање медија и новинарства у службу јавности, Фондација за развој цивилног друштва „Mediacentar“, Сарајево, 2014.
- Тешановић Наташа, Балкански медијски барометар Босна и Херцеговина 2014, ФЕС, Сарајево, 2014.
- Турчило Лејла, „Медијска сцена у Босни и Херцеговини“, у зборнику: Европа тамо и овде: анализа дискурса о европеизацији у медијима Западног Балкана (приредиле: Дубравка Валић Недељковић, Јелена Клеут), Филозофски факултет, Нови Сад, 2013, стр. 33–38.
- Турчило Лејла, Буљубашић Белма, „Извјештавање босанскохерцеговачких медија о европским

интеграцијима и идеји Европе“, у зборнику: Европа тамо и овде: анализа дискурса о европеизацији у медијима Западног Балкана (приредиле: Дубравка Валић Недељковић, Јелена Клеут), Филозофски факултет, Нови Сад, 2014, стр. 81–90.

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014, Brussels, 16. 10. 2013, Internet, <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/prosirenje/default.aspx?id=12661&langTag=bs-BA,3/6/2017>.

Izveštaj o Bosni i Hercegovini za 2016. godinu uz dokument Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija. Saopštenje o politici proširenja EU za 2016. godinu, Brisel, 9. 11. 2016, Internet, http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=17656&langTag=bs-BA,3/6/2017.

Milutinovic Irina, „Basic Problems of Media System Regulation in a Post-Socialist Society – The Experience of the Republic of Serbia“, *ECREA 2016 Abstract Book*, ECREA 2016 Conference, C-IN, Prague, 2016, стр. 154–155.

Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću: Strategija proširenja i ključni izazovi 2010–2011, Brisel, 9. 11. 2010, Internet, <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/prosirenje/default.aspx?id=12162&langTag=bs-BA,5/3/2017>.

Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i „Sl. glasnik BiH“, br. 25/2009 – Amandman I, čl. 1 st. 2.

Zakon o komunikacijama BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 31/03.

Irina Milutinovic

**MEDIA SYSTEM AND NATIONAL INTERES
IN THE CONTEXT OF EUROINTEGRATIONS:
THE STATE AND PERSPECTIVES
OF THE REPUBLIC OF SRPSKA**

Resume

This paper systematizes the main characteristics of the Republic of Srpska media system, which operates within a regulatory framework of Bosnia and Herzegovina. The subject of the paper is different aspects of the media model in transition: media audiences' preferences, regulatory acts and self-regulatory measures, media ownership, freedom of media. The aim is to articulate proposals for strengthening of national interest in the media system which is changing in accordance with the requirements of the Euro-integration process. Theoretical framework includes papers based on relevant empirical research held in Bosnia and Herzegovina. By analysis of media discourse and comparative analysis of legal documents, this paper identifies the main failures emerged from the process of the Republic of Srpska media system transition in line with European standards. We conclude that successful democratic media transformation requires more consistently implementation of several measures in the coming period: reform of media legislation needs to be completed in a manner that ensures its implementation in practice and respecting the democratic will of the citizens of all three entities; position of public broadcasters needs to be corrected by financial and operational autonomy; to ensure transparency of media ownership and prevent conflicts of interest by antitrust provisions; to strengthen mechanisms of media self-regulation.

Keywords: media system in transition, European media policy, national interest, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina.

* Овај рад је примљен 1. маја 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 30. маја 2017. године.